

ضرورت طراحی در ارتباط با زیباسازی کاربردی

بهناز خیابانی*
سارا فردپور**

چکیده: طراحی برنامه ریزی و الگوبرداری هر فرآیند به سوی هدف معلوم است. طراحی به دانش ایجاد یک طرح یا نمایه از هر تصویر ذهنی یا واقعی گفته می‌شود. طراحی به عنوان حرفه‌ای تخصصی در هنر و صنعت شناخته می‌شود که دارای مبانی، روند، هدف و ساختار است. تفاوت اساسی این حرفه با شاخه‌های دیگر هنری از معنای لغوی آن آغاز می‌شود، که از ابتدا شاخه (رسم) را از شاخه دیگر و حرفه ای آن (طراحی) جدا می‌سازد. طراحی شاخه ترکیب عناصر بصری و فضا بر پایه اصول زیبایی و جنبه کاربردی طرح است. آنچه در قالب خلاقیت و ساخت پدیده‌های جدید و چشم نواز ایجاد می‌شود طراحی حرفه‌ای نام می‌گیرد. در واقع دیزاین فعالیتی است که به برنامه ریزی‌های زندگی فرم و نظم می‌بخشد و هدف آن ایجاد کیفیت‌های چند جانبه برای اشیاء، فرآیندها، خدمات و سیستم‌های مربوط به چرخه‌های زندگی است. برای رسیدن به اهداف طراحی حرفه‌ای باید از شناخت مبانی آن تا ارزیابی یک طرح خوب پیش رفت. طراح به عنوان عضوی از یک تیم چند تخصصی باید هماهنگ‌کننده عملکرد و ساختار زیبایی طرح باشد تا بتواند با مدیریت نوآوری، به طرح خود هویت بخشیده و طرحی بیافریند که علاوه بر داشتن جذابیت ظاهری، جوابگوی نیازهای استفاده‌گران از جهت عملکرد نیز باشد. طراحان علاوه بر مشکلات همیشگی ابداع طرحی نوآورانه، همواره با مسائلی محدودکننده از قبیل هماهنگ سازی زیبایی و عملکرد مشغول بوده‌اند. طرح خوب باید بر پایه عملکرد، زیبایی، راحتی و استاندارد استوار باشد.

واژگان کلیدی: طراحی، دیزاین، کاربردی، زیباسازی، طرح خوب

مقدمه

طراحان همواره در پی نیازها و شاخصه‌های مورد علاقه بشر بوده و طراحی را به عنوان زمینه‌ای متشکل از مطالعات میان دانشی برای پاسخگویی به موضوعات پیرامون خود به کار می‌گیرند. طراحان در پی شکل‌دهی به سطوح و احجام، آنها را با کالبدی زیبا ارائه می‌کنند که علاوه بر شفافیت در کاربری، تجلی‌گر دنیایی جدید و خلاقانه باشند. در این آمیختگی میان پژوهش و هنر، پدیده‌ای خلق می‌شود که نشان از هر دو سوی این ساحت دارد. نقش طراح هنرمند در این میان با هدف بروز زیباسازی و اصول به‌کارگیری طرح پررنگ می‌شود. در سال‌های نه چندان دور، طراحان افرادی عمومی‌گرا و گلچین‌کننده بودند. آنها هنر، معرفت، دانش و مذهب را برای درک کارکردهای پایه‌ای طبیعت مورد مطالعه قرار می‌دادند و سپس آنچه را که آموخته بودند، برای حل مشکلات روز به کار می‌بستند. با گذشت زمان، زیاد و پیچیده شدن این دانش‌های انباشته شده، روش‌های موجود را به سوی افزایش تخصص‌گرایی در میان طراحان سوق داد و وسعت در دانش، بطور

فزاینده‌ای جای خود را به عمق در دانش بخشید. (ایدول، ۹، ۱۳۹۳)

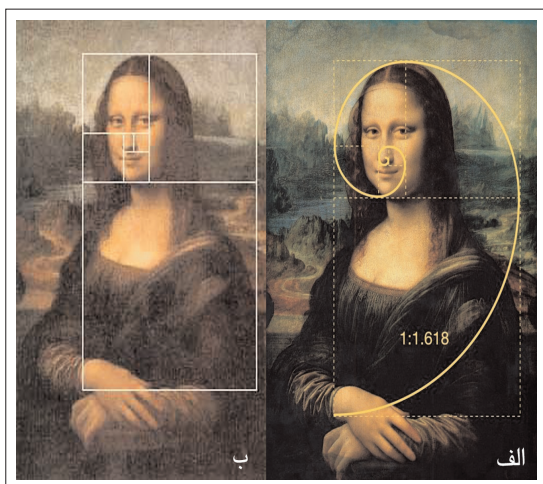
به گفته پاول رند «طراحی، حل یک مسئله است» اگر طراحی به منظور حل یک مسئله باشد، بنابراین یک طراحی خوب باید با درکی عمیق از مسئله‌ای که باید حل شود آغاز گردد و هدف؛ یافتن راه حلی است کاملاً نو آورانه، که پاسخگوی صورت مسئله باشد.

تنها صرف این موضوع که یک طرح به لحاظ فنی خوب است لزوماً به این معنی نیست که "موثر" هم باشد و خصوصاً در یک محیط سازمانی بتواند اهداف تجاری را بر آورده سازد و نتایج مفید در پی داشته باشد. برای آنکه بتوان حرفه طراحی را به عنوان شریکی کلیدی و راهبردی در کسب و کار بدانیم، باید طراحان و مدیران طراحی به خروجی‌های مطلوبی از جهت کاربرد و زیبایی دست یابند تا علاوه بر جذاب و چشم نواز بودن، طرح بتواند مسئله‌ای را پاسخگو باشد. در این راستا شناخت پایه‌های طراحی به صورت یک تخصص مطرح می‌شود که در دنیای امروز، به عنوان یک حرفه تجلی کرده و قابل

* تحقیق فوق برگرفته از طرح پژوهشی (ضرورت طراحی در ارتباط با زیباسازی شهری پیرامون میدان ولیعصر تهران) می‌باشد. که با حمایت مالی دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام خمینی (ره) شهری به اجرا درآمده است.
** نویسنده مسئول: عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام خمینی (ره) شهر ری behnazkhiabani@gmail.com
عضو هیات علمی دانشگاه آزاد اسلامی واحد یادگار امام خمینی (ره) شهر ری sara.fardpour@gmail.com

پرهیز می‌کند. این تعریف بر اندیشه‌های خلاقیت، ثبات، کیفیت صنعتی و شکل تأکید دارد. (دوموزوتا، ۱۳۸۸، ۶)
میشائیل ارلهوف^۹ تعریف روشنی از مفهوم یا محدوده طراحی در سال ۱۹۸۷ مطرح کرد:

طراحی که شبیه هیچ هنری نیست؛ نیازمند مجوزی عملی است که به چهار چیز: اجتماعی بودن، عملکردی بودن، با معنی و عینی بودن توجه کند. (ای، بوردک، ۱۳۹۱، ۱۷)
دیزاین وسیله‌ای برای بصری ساختن راهبرد است. دیزاین علم است یا هنر؟ این پرسش بحث برانگیز است چرا که دیزاین هم علم است و هم هنر (تصویر ۱). فنون دیزاین، شخصیت منطقی رویکردهای علمی، ابعاد ادراکی و هنری تلاش خلاقه را به هم در می‌آمیزد. دیزاین همچون پلی بین هنر و علم عمل می‌کند و طراحان (دیزاینرها) ماهیت تکمیل کننده این دو حوزه را امری بنیادین می‌دانند. دیزاین فعالیتی راه حل یاب^{۱۰}، خلاقه، سیستمیک^{۱۱} و هماهنگ‌ساز است. مدیریت نیز فعالیتی راه حل یاب، سیستمیک و هماهنگ ساز است.

تصویر ۱: اثبات علمی بودن هنر در تابلوی مونالیزا^{۱۲} اثر لئوناردو داوینچی^{۱۳}
الف) کاربرد روش فیبوناچی^{۱۴} (ب) استفاده از تقسیمات طلایی^{۱۵}

چنان‌که طراح فرانسوی روزه تالون^{۱۶} معتقد است، دیزاین متضمن اندیشیدن و جستجو درباره ثبات یک سیستم یا بینش یک شیء است. فرد دیزاینر نشانه‌ها، فضاها یا اشیاء را طوری می‌آفریند که نیازهای ویژه‌ای را مبتنی بر فرآیند منطقی برآورده سازد دیزاینر در هر مسئله‌ای ارائه شده، باید محدودیت‌های فن‌آوری، ارگونومی^{۱۷}، تولید و بازار آن را مد نظر قرار دهد و ما بین آنها نوعی تعادل برقرار سازد.

عرصه دیزاین فعالیتی راه حل یاب است که از فرآیند سیستمیک، منطقی و قانونمند پیروی می‌کند.

(جدول ۱)

تمیز از سایر هنرها است. در ادامه نگاهی بر روند شکل‌گیری و ساختار طراحی و تأثیرات زیباسازی در طراحی حرفه‌ای و ادراک کیفیت بصری با توجه به کاربردی بودن آنها مطرح می‌گردد.

◆ مبانی نظری

ایده طراحی «Design»

تعاریف بسیاری برای طراحی (Design)^۱ وجود دارد. در گسترده‌ترین معانی، طراحی فعالیتی است که به برنامه‌ریزی زندگی فرم و نظم می‌بخشد. (potter, 1980)
واژه طراحی از designare لاتین مشتق می‌شود که هم بیان کردن و مشخص نمودن^۲ و هم طراحی کردن^۳ ترجمه شده است. در زبان انگلیسی دیزاین که به لحاظ دستوری اسم و فعل است، هر دوی این معانی را در خود دارد. این واژه بنا به اقتضای زمینه، برنامه، پروژه، مقصود، فرآیند و یا اسکیس^۴، مدل، موتیو^۵، تزئین، کمپوزسیون بصری^۶، سبک^۷ معنی می‌دهد. دیزاین در معنای مقصود، بیانگر هدف، فرآیند و در معنای طراحی، بیانگر به اجرا رساندن یک برنامه در قالب اسکیس، الگو یا کمپوزسیون بصری است. بنابراین واژه دیزاین در انگلیسی هر دو مفهوم واژه لاتین را (بیان کردن، مشخص نمودن و طراحی کردن) دارد، زیرا در اصل این دو مفهوم، هم ریشه هستند. بدین ترتیب تجزیه و تحلیل ریشه شناسانه این واژه معادله زیر را می‌سازد.

مقصود + طراحی = دیزاین

معادله بالا بیانگر این نکته است که دیزاین به ویژه در مراحل تجزیه و تحلیل و خلاقیت، همواره به معنی مقصود، برنامه یا هدف، و در مرحله اجرا، با هدف فرم بخشیدن به یک ایده، به معنی طراحی، مدل یا اسکیس است. دیزاین می‌تواند هم به یک فعالیت (فرآیند دیزاین) و هم به ثمره آن فعالیت یا فرآیند (یک برنامه یا یک فرم) اطلاق شود. (دوموزوتا، ۱۳۸۸، ۵)

◆ مفهوم طراحی

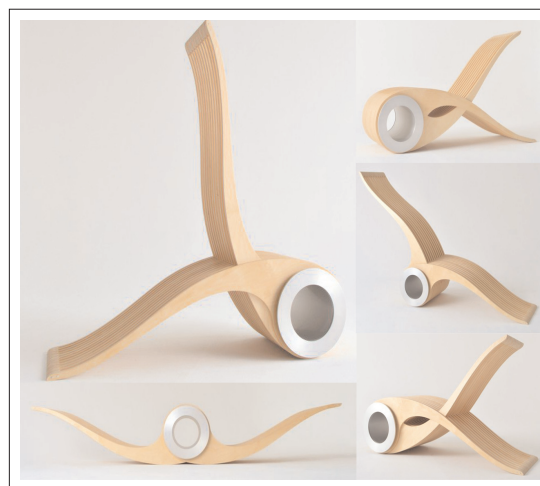
طراحی دیزاین فعالیتی است که طیف گسترده‌ای از تخصص‌ها از جمله محصولات، خدمات، گرافیک^۸، فضاهای داخلی و معماری را دربرمی‌گیرد. حسن این تعریف آن است که از افتادن در دام نگرش به دیزاین فقط از منظر نتیجه نهایی آن (زیباشناسی و شکل ظاهری)

جدول ۱. خصوصیات طراحی (دوموزوتا، ۱۳۸۸، ۶-۸)

کلید واژه / اصطلاحات	تعریف طراحی (دیزاین)	خصوصیات
- برنامه‌ریزی - تولید	«دیزاین برنامه‌ریزی برای تولید چیزی است که بتوان آن را مشاهده کرد، لمس کرد یا شنید». پیترگورب ^{۱۸}	حل مسئله
- تولید صنعتی - استتیک	«استتیک، دانش زیبایی در عرصه تولید صنعتی است». د. هونسمان ^{۱۹}	آفریدن
- تغییر شکل یافتن نیازها - فرآیند	«دیزاین فرآیندی است که به وسیله آن نیازهای محیطی در قالب مفاهیم در می‌آیند و به ابزاری برای برآورده ساختن این نیازها تبدیل می‌شوند». آلن توپالیان ^{۲۱}	سیستم گذاری ^{۲۰}
- کارتیبهی ^{۲۳} - هماهنگ سازی	«شخص دیزاینر هرگز تنها نیست، هرگز تنها کار نمی‌کند، بنابراین هرگز نمی‌تواند به مثابه یک کل تلقی شود». ت. مالدونادو ^{۲۲}	هماهنگ‌سازی
- سماتیک - فرهنگ	حرفه دیزاینر مانند هنرمند و زیبایی شناس نیست، بلکه عین متخصص سماتیک ^{۲۴} است. «فیلیپ استارک ^{۲۵}	مشارکت فرهنگی

♦ کارکرد طراحی

بسیاری از مردم تصور می‌کنند طراحی کوششی برای زیبا کردن ظاهر اشیاء است. مسلماً زیباسازی یکی از جنبه‌های طراحی است، نه تمام آن. در صورتیکه به اطراف بنگریم خواهیم یافت طراحی فقط تزئین نیست. طراحی فرآیند هدفمند آفرینش بصری است و بر خلاف نقاشی و مجسمه سازی، که حاصل تحقق تصور و رویاهای شخصی هنرمند است، نیازهای کاربردی را برطرف می‌کند یک طرح گرافیکی در مقابل چشمان عموم قرار می‌گیرد و پیام از پیش مشخص شده‌ای را انتقال می‌دهد. هر فرآورده صنعتی نیز باید احتیاج مصرف کننده را برطرف سازد. (تصویر ۲)

تصویر ۲: طراحی صندلی Exocet طراح Stéphane Leathhead برنده جایزه مسابقه طراحی ۲۰۱۴

بطور خلاصه طرح خوب یعنی بیان بصری جوهر هر چیز به بهترین شکل ممکن، خواه آن چیز یک پیام باشد یا یک فرآورده طراح برای انجام درست و موثر این کار باید بهترین راه ممکن را برای شکل‌دهی، ساخت، توزیع، استفاده از شیء و ارتباط آن با محیط اطراف بیابد. ساخته‌او باید در عین زیبایی و کاربری، نشان دهنده سلیقه حاکم بر زمان خود باشد یا بر آن تأثیر بگذارد. (ونگ، ۱۳۸۰، ۴۳)

♦ کیفیت بصری طراحی (عناصر بصری)

طراحی فعالیتی عملی و طراح فردی است اهل عمل، اما پیش از پرداختن به مشکلات و مسائل عملی، طراح باید به زبان بصری مسلط باشد. زبان بصری پایه آفرینش زیبایی در طراحی است. طراح، جدا از جنبه کاربردی طراحی، باید اصول، قوانین و مفاهیم مربوط به سازمان دهی بصری طرح را نیز در نظر بگیرد. او می‌تواند بدون شناخت آگاهانه این اصول قوانین و مفاهیم نیز کار کند، زیرا ذوق شخصی و حساسیت او به روابط بصری بسیار مهمتر است. اما بی تردید درک عمیق این اصول در بالا بردن قابلیت‌های سازمان‌دهی بصری او بسیار موثر است. زبان بصری از راه حل‌های متعدد قابل تفسیر است. این زبان بر خلاف زبان گفتاری یا نوشتاری، که قوانین کم و بیش ثابت و شکل گرفته‌ای دارد، دارای قوانین قطعی نیست و هر نظریه پرداز طراحی احتمالاً برداشتی کاملاً متفاوت با سایرین دارد. (ونگ، ۱۳۸۰، ۴۴)

مفهوم زیبایی یک طرح در دیزاین نیز تنها چیدمان

مناسب عناصر بصری در کنار هم نیست.

ازمینگر معتقد است اثر هنری با این هدف که موجب تجربه زیبایی شناختی می‌شود، بوجود می‌آید (نظریه کارکردی) و زمانی یک اثر، اثر خوبی است که ظرفیت ایجاد تجربه زیبایی شناسی را داشته باشد (نظریه ارزشی) (مقالی، ۵۹، ۱۳۸۶)

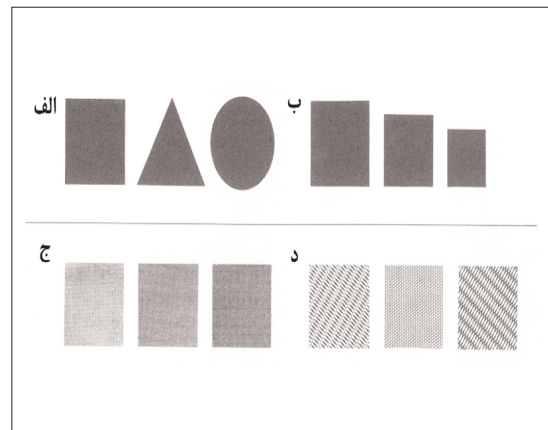
به طور کلی عناصر بصری طراحی را مهمترین قسمت هر طرح می‌دانند زیرا آنچه که در واقعیت می‌بینیم هستند.

الف) شکل: هر چیز که دیده شود شکلی دارد که عامل عمده در شناسایی ذهنی ماست.

ب) اندازه: همه شکل‌ها اندازه دارند. از نظر بزرگی و کوچکی، اندازه نسبی است، اما به طور کلی قابل اندازه‌گیری نیز هست.

ج) رنگ: رنگ باعث تشخیص شکل از محیط اطراف می‌شود. رنگ در اینجا به مفهوم وسیع کلمه به کار می‌رود و نه تنها تمام پرده‌های طیف رنگ، بلکه رنگ‌های خنثی (سیاه و سفید و واسطه‌های خاکستری) و همه انواع رنگ مایه‌ها و فام‌ها را نیز در بر می‌گیرد.

د) بافت: بافت مشخصات سطح شکل را نشان می‌دهد و انواع ساده یا نقش‌دار، نرم یا زبر دارد. (تصویر ۳) (وزگ، ۱۳۸۰، ۴۵)

تصویر ۳: اصلی‌ترین عناصر بصری سازنده طرح (الف: شکل، ب: اندازه، ج: رنگ، د: بافت)

♦ طراحی گشتالت

منظور از گشتالت^{۲۶} در طراحی، کلیت ادراک شده از ظواهر طرح در ذهن مخاطب می‌باشد. در واقع گشتالت، یک مفهوم منسجم و یکپارچه حاصل از نمود اجزاء و عناصر متشکله شیء در کنار یکدیگر بوده و می‌تواند بر قضاوت اولیه کاربر نسبت به کیفیت محصول تأثیر گذارد. در بحث گشتالت و تجزیه و تحلیل‌های مربوط به آن، توجه به عواملی چون عناصر گشتالت از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. عناصر گشتالت طرح (محصول) شامل فرم، رویه

رنگ و جنس آن می‌باشد.

الف) فرم: عبارت از کلیت ظاهری ناشی از حدود هندسی قابل ادراک محصول است که از اجزائی مانند نقطه، خط، سطح، حجم و فضاهاى مثبت و منفی حاصل می‌گردد.

ب) رویه: عبارت از کیفیت و چگونگی پرداخت سطوح خارجی فرم می‌باشد. ویژگی‌هایی مانند نوع بافت، براقت، ماتنی، زبری و نرمی، در مورد رویه قابل تعریف هستند.

ج) رنگ: حاصل از بازتاب بخش‌هایی از نور تابیده شده به طرح است که توسط آن جذب نگردیده‌اند. عواملی چون میزان اشباع و روشنی رنگ پایه در تعیین صفات نهایی رنگ مؤثرند.

د) جنس: عبارت است از نوع ماده‌ای که ماهیت فیزیکی شیء را تشکیل می‌دهد مانند فلز، پلاستیک، چوب، شیشه و سرامیک که هر یک تأثیرات احساسی متفاوتی را در مخاطب ایجاد می‌کنند. (حکیمی تهرانی، ۱۳۸۹، ۱۵۰)

تنوع یکی از اصلی‌ترین ابزارهای ایجاد زیبایی و جذابیت است. یکپارچگی بیش از حد باعث یکنواختی، تکراری شدن و خسته‌کننده شدن طرح می‌شود و تنوع بیش از اندازه به اغتشاش و از دست رفتن ارتباط بین اجزای طرح منجر می‌شود. می‌توان گفت طراحی گشتالت به مفهوم ایجاد تعادل بین یکپارچگی و تنوع اجزاء در طرح است به شکلی که کلیت مطلوب و دلخواه را بوجود آورد.

تئوری گشتالت بر پنج اصل اساسی استوار است: (جدول ۲)

- تمامیت: ذهن اجزای مفقود شده را می‌سازد.

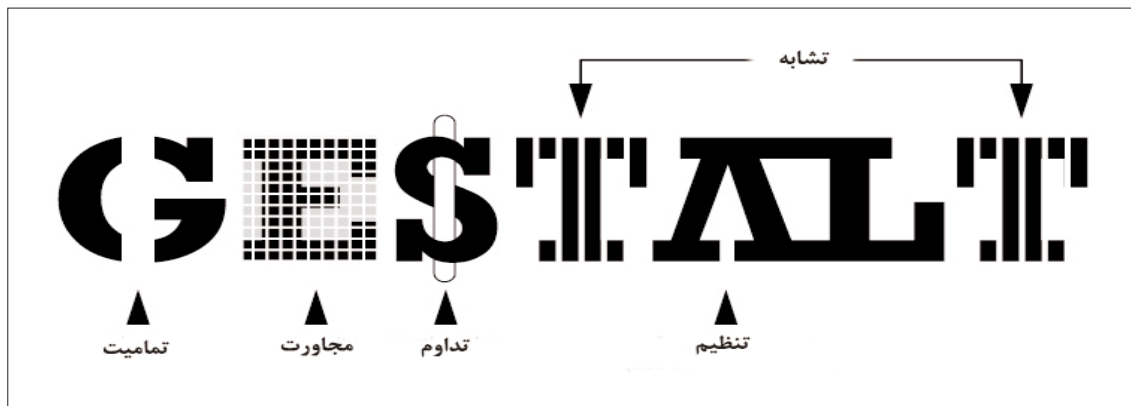
- تداوم: ذهن خطوط ترسیم شده را ادامه می‌دهد.

- تشابه: هر جزء شبیه به چیست؟ این شباهت چه تأثیری بر کلیت طرح دارد؟

- مجاورت: اجزای مجاور با هم چه تأثیری بر یکدیگر دارند؟

- تنظیم: رابطه بین اجزاء چگونه منجر به تشکیل گروه‌ها می‌شود؟ (تصویر ۴)

آنچه از مطالعه گشتالت برای طراحان جالب‌تر بوده، به رابطه بین اجزاء و کلیت یک تجربه بصری مربوط می‌شود. طراحان گرافیک و استایلیست‌ها^{۲۷} بیشترین منفعت را از مفاهیم گشتالت نصیب خود کرده‌اند. این در حالی است که گشتالت مفهومی بسیار وسیع‌تر را در بر می‌گیرد. ارتباط جامع طرح با مجموعه مخاطبانش می‌تواند زیر سایه یک اندیشه (گشتالت) شکل واحد گیرد. هر چه موضوع طراحی پیچیده‌تر باشد، استفاده از تئوری گشتالت در حل مسئله ضروری‌تر می‌شود. (هاشمی، ۱۳۹۱، ۳۴)

تصویر ۴: اصول پنجگانه تئوری گشتالت (تمامیت، مجاورت، تداوم، تشابه، تنظیم)

جدول ۲- قوانین گشتالت بر درک کلی پدیده‌ها در ذهن دلالت می‌کند

قوانین گشتالت				
تمامیت	تداوم	تشابه	مجاورت	تنظیم

جدول ۴: ارزش‌های اصلی در طراحی (Hauffe, 1998, p.17)

ارزش‌های عملکردی	ارزش‌های زیباشناختی	ارزش‌های سمبلیک
- کارایی - سودمندی - ارگونومی - ساخت پذیری - قابلیت اطمینان - دوام	- لذت بخشی - خوشایندی - جذابیت - مطبوعیت	- معنا - نشانه‌ها - هویت - تداعی - خاطره‌ها

♦ جایگاه زیبایی‌شناسی در طراحی

کارکردهای زیبایی‌شناختی همواره از کارکردهای مهم در فرآیندهای طراحی بوده‌اند. با بررسی تاریخ طراحی در گرایش‌های مختلف آن در قرن بیستم، تغییر تأکید طراحان از عملکرد به زیبایی‌شناسی و نشانه‌شناسی مشاهده می‌شود. این مسئله، طراحان را به تنها متخصص در مقایسه با تخصص‌های فنی و مهندسی تبدیل کرده است که به شکل رسمی و کامل، مسئولیت ویژگی‌های زیبایی‌شناختی یک طرح را بر عهده دارند. (Coates, 2003, p.24) بر همین منظور، زیبایی در کنار کارایی و ایستایی، یکی از ستون‌های سه‌گانه طراحی بشمار می‌رود. (جدول ۳)

جدول ۳: ستون‌های اصلی طراحی بر مبنای دیدگاه ویتروویوس^{۲۸}

طراحی		
کارایی	زیبایی	ایستایی

توماس هاف^{۲۹} ارزش‌های زیبایی‌شناختی را به عنوان یکی از ارزش‌های اصلی در طراحی معرفی کرده است. (جدول ۴)

رابطه بین زیبایی و عملکرد (کاربرد)، شاید یکی از چالش‌برانگیزترین بحث‌ها در بررسی ارزش‌ها در دنیای طراحی باشد. برخی عقیده دارند قاعده‌ای در طراحی وجود دارد که بر مبنای آن، زیبایی در طراحی نتیجه خلوص عملکرد است. (Lindwell, Holden & Butler, 2003, p90)

سهراب وثوقی^{۳۰}، طراحی ایرانی و موسس و مدیر شرکت طراحی زیبا^{۳۱}، عقیده دارد که فرم منطبق با عملکرد است. بر مبنای این ایده، فرم و ظاهر یک طرح که زیبایی ظاهری آن را شکل می‌دهد، تابعی از عملکرد آن است. (تصویر ۵) این جمله به شکل خلاصه، بیانگر رویکرد طراحان مدرن در طراحی است. روی هم رفته زیبایی به عنوان یکی از ارزش‌های سه‌گانه طراحی، همواره از مهمترین موارد قابل توجه طراحان در فرآیندهای طراحی بوده است که غفلت از آن، حتی بر کاربری و عملکرد نیز تأثیر نامطلوبی خواهد داشت. در همین راستا، برخی نظریه پردازان عقیده دارند که زیبایی، خود یک کارکرد است و می‌تواند بر عملکرد یک محیط یا یک شیء تأثیرگذار باشد. (مرتضایی،

(۱۳۹۲، ۷۴)

کاربری را منتقل می‌کند، تن در دهند. جنبه‌های زیبایی شناسانه، نقشی کلیدی در چگونگی استفاده از یک طرح بازی می‌کنند. (تصویر ۶) طرح‌هایی با قابلیت زیبایی شناسانه در پرورش گرایش‌های مثبت تأثیرگذارتر از طرح‌هایی هستند که جنبه‌های زیبایی شناسی در آنها رعایت نشده است و باعث می‌شوند مردم در مواجهه با مشکلات طراحی، شکیبایی بیشتری به خرج دهند. روابط مثبت با یک طرح موجب تعاملاتی می‌شود که به تسریع تفکر خلاق و حل مسئله کمک می‌کند. روابط منفی موجب تعاملاتی می‌شود که تفکر را محدود کرده و خلاقیت را فرو می‌نشانند. این امر مخصوصاً در محیط‌های پر استرس بسیار مهم است؛ زیرا استرس، فرسودگی و خستگی را افزایش داده و عملکردهای وابسته به آگاهی را کاهش می‌دهد. (لیدول، ۱۳۹۲، ۱۶)

تصویر ۶: تأثیرات زیبایی شناسی با قابلیت کاربری، در طرح‌ها - آثار کریم رشید ۳۷
karim Rashid

♦ طراحی خوب پایبند به زیباشناختی

دیزاین درباره کیفیت است. ارزش دیزاین در آن است که هنر را با صنعت وفق می‌دهد. «دیزاین خوب»، بسته به برهه زمانی‌اش، ممکن است تزئینی یا کاربردی باشد. دیزاین خوب از طریق نشریات دیزاین «طراحی»، نمایشگاه‌ها و مسابقات دیزاین و جوایز دیزاین رواج و پرورش می‌یابد. در سراسر جهان، دیزاین خوب از معیارهای مشترک گلچین شده از معیارهای مسابقات دیزاین در نقاط مختلف جهان برخوردار است (تصویر ۷). جوایز برتر دیزاین، چهار معیار اصلی را مشخص ساخته‌اند (Demirbilek & park, 2001):

- ۱- عملکرد، کارایی
- ۲- زیبایی شناسی، جذابیت
- ۳- راحتی استفاده، خوش مصرف بودن
- ۴- تعریف استانداردهای جدیدی که دنیا از آنها

تصویر ۵: نمونه‌هایی از پروژه‌های انجام شده توسط شرکت طراحی زیبا - سهراب وثوقی (ziba design)

کوتس^{۳۲} علاوه بر اشاره به بحث لذت و خوشایندی، به عنوان منشأ درک زیبایی، عقیده دارد که ماهیت زیبا شناختی یک طرح و پدیده را دو عامل تعیین می‌کند (242):

(Coates, 2003,

۱) جذابیت محتوایی؛

۲) مطلوبیت ظاهری قابل سنجش^{۳۳}

از نظر وی، جذابیت محتوایی یک پدیده به سطح اطلاعات احساسی قابل درک آن وابسته است. بنابراین هر چقدر یک طرح حاوی سطح عمیق‌تری از اطلاعات باشد، توجه بیننده را بیشتر جلب کرده و برای وی جذاب‌تر و زیباتر خواهد بود. وی عقیده دارد این نوع از زیبایی، روح یک پدیده را شکل می‌دهد و عواملی مانند نوستالژی^{۳۴} و شخصیت یک پدیده، در شکل‌گیری آن نقش دارند. همچنین کوتس معتقد است علاوه بر زیبایی محتوایی، زیبایی یک طرح قابل سنجش و اندازه‌گیری نیز می‌تواند باشد. او متغیرهای زیبایی و مطلوبیت ظاهری یک طرح را هارمونی^{۳۵}، تقارن و دل‌نشینی می‌داند. وی همچنین می‌افزاید که هارمونی شامل نظم و قاعده، تکرار و تناسب است؛ تقارن به تکرار انعکاسی مربوط شده و دل‌نشینی از طریق عدم پیچیدگی و پرهیز از اضافه‌گویی و اعتدال حاصل می‌شود. وی همچنین می‌افزاید که مطلوبیت ظاهری باعث ایجاد بی‌زمانی در یک طرح شده و آن را درست و شایسته می‌نمایاند. (مرتضایی، ۱۳۹۲، ۷۷)

♦ تأثیرات زیبایی‌شناسی قابلیت کاربری^{۳۶} طرح

طرح‌های زیبایی‌شناسانه سهولت کاربری بیشتری فراهم آورده و صرف نظر از اینکه آیا واقعاً کارایی ساده‌تری دارند یا نه، استفاده از آنها محتمل‌تر است. طرح‌هایی که جنبه‌های زیبایی شناسانه کمتری در آنها رعایت شده است، ممکن است به کمبود مقبولیتی که پیامدهای قابلیت

بهبود کیفیت زندگی دارند. دیزاین درباره کیفیت است. ارزش دیزاین در آن است که هنر را با صنعت وفق می‌دهد. دیزاینرها به عنوان وارثان صنعت و هنر، با به‌کارگیری خلاقیت همواره طرحی نوآورانه ایجاد می‌کنند، که خصایص زیبایی‌شناسانه و کاربردی را داشته باشد. طراح نه هنرمندی به تمام معناست و نه صنعتگر؛ او رابط میان دو جهان صنعت و هنر است. طراح مانند میانجی بین پژوهشگران، مهندسان، بازرگانان و مصرف‌کنندگان، برپایه ویژگی دیداری که به یک شیء می‌بخشد، ویژگی‌های فنی آن و نوین بودن و نیروی احساسی درون آن را آشکار می‌سازد. حوزه طراحی Design که شامل مراحل ترکیب عناصر بصری و فضا بر پایه اصول طرح است و جنبه کاربردی دارد، به شکل حرفه‌ای مستقل و تخصصی شناخته شده است. طراحی باید دارای روند و هدف بوده و کیفیت یک طرح باید توسط افراد قابل اندازه‌گیری باشد، قالب این تصمیم‌گیری که نتیجه آن موفقیت یک طرح خواهد بود، بر اساس حس خشنودکننده که آن را "زیبایی طرح" می‌نامیم، لحاظ می‌شود. اما زیبایی به تنهایی موفقیت طرح را رقم نمی‌زند و یک اثر زمانی «طرح خوب» محسوب می‌شود که عملکرد مطلوبی را برای مخاطب به همراه داشته باشد.

در طراحی با به‌کارگیری شاخصه‌های بصری و لحاظ نمودن عناصر گشتالت می‌توان ارزش زیبایی‌شناسانه آن را ارزیابی نمود.

یک طرح خوب باید دارای ارزش‌های عملکردی، زیبایی‌شناختی و سمبولیک باشد. طرح به منظور تولید باید جوابگوی نیازهای فردی و اجتماعی بوده و نیازهای ارتباطی (زیبایی‌شناسانه) و بازاریابی (عملکردی) را پاسخگو باشد. طراحی به همان اندازه که هنر است، باید پاسخگوی ویژگی‌های بلند بالا و چندگانه بررسی مسائل ایمنی، چگونگی کاربرد، بازیافت و رویکردهای ارگونومیک هر محصول باشد. لذا طرح باید در مرحله اول با مخاطب قرار دادن بصری، مطلوبیت ظاهری خود را تثبیت کرده و به صورت هم‌زمان جذابیت محتوایی نیز داشته باشد. هر چه یک طرح هدفمندتر توسعه یافته و سازگار با اهداف کلان طراحی که ماهیت وجودی آن را شکل داده‌اند باشد، زیباتر جلوه خواهد کرد. از آن جهت که تجربه زیبایی فراتر از ارزش گذاری ذهنی است؛ هر چه طرح‌ها بر مبنای حس مشترک انسان‌ها توسعه یافته و طراحی شوند، مطلوب‌تر خواهند بود. طراحان مدرن معتقدند؛ عملکرد، زیبایی است. ماهیت کاربردی زیبایی در طراحی همسوی با خصوصیات بصری طرح است و طرح‌های زیبا که دارای قواعد یکسانی هستند، جاذبه و گیرایی عمومی‌تری در بین افراد و اجتماع دارند.

پیروی کند؛ یعنی روش تفکر «خارج از جعبه»^{۳۸} دیزاین دارای روحی آوانگارد^{۳۹} است. دیزاینر، با آنکه نوآوری‌های عمده‌ای بوجود نمی‌آورد، با به‌کارگیری فناوری‌های پیشرو، نیازهای جدید را پیش‌بینی می‌کند و جواب‌های جدیدی برای مواجهه با محدودیت‌ها می‌آفریند. دیزاین شریک و آغازگری در عرصه تغییر در جامعه است. (دوموزوتا، ۱۳۸۸، ۶۷)

تصویر ۷: لوگوی مسابقات برتر طراحی جهانی که شاخص‌های طراحی را مشخص می‌کنند

ارزش‌های طراحی شاخص‌هایی هستند که بنیان‌ها و پایه‌های طراحی را شکل می‌دهند. این ارزش‌ها شامل ارزش‌های سه‌گانه عملکردی، زیباشناختی و سمبولیک هستند. ارزش‌های زیباشناختی، ادراک حسی و ارزش گذاری ذهنی پدیده‌ها را در بر می‌گیرند و ارزش‌های سمبولیک به دلالت‌ها، تداعی‌ها، خاطره‌ها و ابعاد محتوایی و معنایی یک پدیده اشاره می‌کنند. (مرتضایی، ۱۳۹۲، ۵۳۲)

بعد ساختاری زیبایی به توصیف ویژگی‌ها و خصوصیات عینی پدیده‌ها می‌پردازد که وجود آنها در هر پدیده‌ای، می‌تواند آفریننده زیبایی باشد. بررسی تطبیقی مصداق‌های زیبایی در جهان، باعث شناخت این ویژگی‌ها و خصوصیات می‌شود. اصول و قواعدی چون وحدت، تنوع، ریتم، هارمونی، تضاد، تداوم، تعادل و تناسب، از جمله ویژگی‌ها محسوب می‌شوند که کاربرد آنها در ترکیب بصری، طراحان را در آفرینش زیبایی یاری می‌رسانند و کلیت این زیبایی طرح را خوشایند ساخته و قابلیت استفاده و کاربری بیشتری ایجاد می‌کنند. (همان، ۵۳۳)

◆ نتیجه‌گیری

طراحی در دنیای مدرن فعالیتی حرفه‌ای محسوب می‌شود. امروزه طیف وسیعی از طراحان هستند که در کارهای هنری و گرافیکی، طراحی صنعتی، معماری و شهرسازی فعالیت کرده و هر یک به نوبه خود تلاش در

۲۲. T.Maldonado
۲۳. Teamwork کار تیمی
۲۴. Semantics معناشناسی
۲۵. Phillipe Starck
۲۶. Gestalt گشتالت
۲۷. Stylist استایلیست متخصص مد
۲۸. Marcus Vitruvius Pollio مارکوس ویترو ویوس پولیو طراح معمار رومی که بیشترین شهرت وی از کتابی است با عنوان "درباره معماری" (De Architectura On Architecture).
۲۹. Thomas Hauffe توماس هاف نویسنده کتاب تاریخ مختصر طراحی صنعتی، ترجمه ندا لنکرانی، ۱۳۸۶، نشر مارلیک
۳۰. Sohrab Vossoughi سهراب وثوقی (متولد ۱۹۷۰ م) موسس شرکت و استودیوی طراحی زیبا دیزاین
۳۱. Ziba زیبا دیزاین (تاسیس ۱۹۸۴م. توسط سهراب وثوقی) شرکت مشاوره طراحی بین المللی، فلسفه طراحی شرکت زیبا هدف مندی، ساده سازی، هارمونی، توازن، تناسب، لذت بخشی، جزء پردازی و انسان محوری پایه ریزی شده است.
۳۲. Del Coates دل. کوتس
۳۳. Objective Concinnity مطلوبیت ظاهری قابل سنجش
۳۴. Nostalgia نوستالژی خاطره انگیز
۳۵. Harmony هارمونی
۳۶. Aesthetic Usability Effect تأثیرات زیباشناسی قابلیت های کاربری
۳۷. Karim Rashid کریم رشید طراح بین المللی (متولد ۱۹۶۰ م. قاهره) از شخصیت های برجسته در زمینه های طراحی محصول، طراحی داخلی، مد، مبلمان، نور پردازی و هنر است.
۳۸. "out of the box" Thinking روش تفکر خارج از جعبه
۳۹. Avantgarde آوانگارد (پیشرو و موجد سبک هنری)

◆ فهرست منابع

۱. ای. بوردک، بزنهاارد، دیزاین؛ تاریخچه، تئوری فلسفه و زمینه های طراحی محصول، ترجمه: مولائی، علی، انتشارات کتاب وارث، تهران، ۱۳۹۱.
۲. بکستر، مایک، طراحی محصول، روشهای عملی برای توسعه نظام مند طراحی محصولات جدید، ترجمه: میگون پوری، محمدرضا، سازمان انتشارات جهاد دانشگاهی، تهران، ۱۳۹۱.
۳. پوتر، نورمن، فرهنگ، طراح کیست؟ (اشیاء، مکان ها، پیام ها)، مترجمین: خاک زند، مهدی، مظفر، انتشارات دانشگاه هنر، تهران، ۱۳۹۰.
۴. پورتنوس، جی. داگلاس، زیبایی شناسی محیط زیست و معماری منظر، مترجم: آقا داداشی، لیلا، انتشارات کلهر، تهران، ۱۳۹۱.
۵. حکیمی تهرانی، اردشیر، کلیات طراحی صنعتی،

طرح های زیبایی شناسانه از نظر سهولت در استفاده، مناسب تر از طرح هایی با زیبایی کمتر به نظر می رسند. طرح به منظور موفقیت باید به دو اصل زیبایی و کاربرد بپردازد، قاعده اساسی که همواره در طرح مطرح است این بوده که زیبایی در طرح نتیجه خلوص عملکرد است همین مسئله اثباتی بر ضرورت طراحی بر پایه زیباسازی کاربردی است. هر چیزی را که از صافی طراحی بگذرانیم بهتر دیده می شود، طراحی بنیان جهان دیداری (تجسمی) و هنرهای کاربردی است که روابط را تسهیل می کند و آشکارکننده سلیقه مردم در زندگی روزمره است.

◆ پی نوشت ها

۱. دیزاین Design
۲. To Designate بیان کردن و مشخص نمودن
۳. To Draw طراحی کردن
۴. Esquisse واژه فرانسوی مترادف Sketch اسکچ انگلیسی
۵. Motive الگوی بصری
۶. Visual Composition ترکیب بندی بصری
۷. Style سبک
۸. Graphics گرافیک / نگاره سازی
۹. Michael Erlhoff
۱۰. Problem Solving راه حل یاب
۱۱. Systemic کلی نگر
۱۲. Mona Lisa پرتره مونا لیزا تابلوی معروف داوینچی ۱۵۰۶ - ۱۵۰۳ رنگ روغن در موزه لوور، پاریس
۱۳. Leonardo Da Vinci لئوناردو دی سر پیرو داوینچی ۱۴۵۲-۱۵۱۹ نقاش، مجسمه ساز، معمار، مخترع و فیلسوف ایتالیایی دوره رنسانس
۱۴. Fibonacci در ریاضیات سری اعداد فیبوناچی به اعدادی گویند که غیر از دو عدد اول اعداد بعدی از جمع دو عدد قبلی به دست می آیند. این اعداد به نام لئو ناردو فیبوناچی ریاضیدان ایتالیایی نام گذاری شده اند.
۱۵. Golden Section تقسیمات طلایی، تناسبات قراردادی که بیانگر راز هارمونی بصری هستند. این تناسبات را نمی توان با هیچ عدد مشخصی بیان کرد این نسبت تقریباً برابر است با ۱۳:۸ که شاخص تناسب نامیده می شوند.
۱۶. Roger Tallon
۱۷. Ergonomics ارگونومی
۱۸. Peter gorb
۱۹. D.Huisman د. هوئسمان
۲۰. Systemyization
۲۱. Alan Topalian

۱۳. مرتضایی، سیدرضا، بنیان‌های طراحی در زیباسازی شهری، هنر معماری قرن، تهران ۱۳۹۲.
۱۴. ونگ، ویوس، اصول فرم و طرح، ترجمه: بیداربخت، آزاده، لواسانی، نسترن، نشر نی، تهران، ۱۳۸۰.
۱۵. هاشمی، مهرا، طراحی صنعتی یک دعوت برای تغییر، فرهنگسرای میردشتی، تهران ۱۳۹۱.
- 16- Coates, Del, (2003). Watches Tellmore Than Time. New yourk: Mcgraw Hill pub
- 17- Demirbilek, oya, park. Miles (2001) A Survey of ceriteria for the Assessment of (good product design). 4th European Academy of Design Conference, university of Aveiro, Portugal, April 10-12.
- 18- Hauffe, Thomas. (1998) Design; A concis History. Laurence king publishing
- 19- Lindwell, William, kritina Holder & dill Butler (2003) Universal principles of Design. Rockport pub.
- 20- potter, Norman (1980) what is a Designer: Things, places, Messages (revised edition). London: Hyphen press
- 21- www.delcoates. Com
- 22- www.Wikipedia.org
- فرهنگسرای میردشتی، تهران، ۱۳۸۹.
۶. دوموزوتا، بریژیت بورژا، دیزاین و مدیریت آن، دفتر اول: اصول اولیه مدیریت دیزاین، مترجم: نژده هوانسیان، نشر ویژه نگار، تهران، ۱۳۸۸.
۷. صبری، رضا سیروس، تحول در طراحی (فرآیند طراحی با اسطوره تصور و ذهن طراحانه)، انتشارات پرهام نقش، تهران، ۱۳۹۳.
۸. عبادیان، محمود، زیبایی شناسی به زبان ساده، مرکز مطالعات و تحقیقات هنری، موسسه فرهنگی گسترش هنر، تهران، ۱۳۸۱.
۹. فر، ژان کلو، لئوناردو داوینچی (نقاش، مخترع، ریاضیدان، فیلسوف مهندس)، ترجمه: ماهرینا، سهیلا، نشر نظر، تهران، ۱۳۸۷.
۱۰. کامیاب، جواد، گروه علمی تهیه و نظارت، زیباسازی و رفتار شهروندی، گردآورندگان معاونت برنامه‌ریزی و توسعه سازمان زیباسازی شهر تهران، نشر هنر معماری قرن، تهران، ۱۳۹۲.
۱۱. لیدول، ویلیام، هولدن، کریتینا، باتلر، جیل، ترجمه: مهدیه، راضیه، محمد قلیزاده، نازیلا، انتشارات فرهنگسرای میردشتی، تهران، ۱۳۹۲.
۱۲. مثقالی، فرشید، دیزاین و تصویرسازی، نشریه حرفه هنرمند، شماره ۹، ص ۱۵۹، ۱۳۶۸.